

Anbefalinger for rengøring af magasiner og udstillinger

Formål:

Rengøring af lokaler, hvor museumsgenstande opbevares eller udstilles, skal sikre, at genstandene ikke nedbrydes p.g.a. støvgener, skimmel og partikler fra luftforurening. Rengøring bør foretages på en sådan måde, at genstandene ikke beskadiges.

Der skelnes mellem den almindelige eller "daglige" rengøring af museets arealer og "museumsrengøring" eller genstandsrengøringen, der omfatter en knap så hyppig, lettere afrensning af de udstillede genstande. Rengøring af museumsgenstande og det miljø de befinder sig i, har stor betydning for bevaringen af de enkelte genstande. Men man skal være opmærksom på, at for hyppig og for grundig rengøring kan skade genstandene.

Skadevirkning af støv og smuds:

Almindeligt støv og smuds er en ofte overset skadevolder. Støv karakteriseres ved at være tørt og luftbåret – og ved at det kan fjernes tørt med børste eller støvsugning. Det indeholder:

- Lette organiske stoffer som fx tekstilfibre, hudpartikler eller kulstofholdige partikler som fx sod.
- Uorganisk materiale fx korrosive og hygroskopiske (fugtopsugende)bestanddele fra bygningsstøv, som på forskellig måde forårsager eller accelererer kemisk nedbrydning af de fleste materialer.
- Støv kan også indeholde skimmelsporer (se anbefalinger om skimmel) og tiltrække mikroorganismer, som lever af støv og smuds.

Smuds er karakteriseret ved at være hårdere bundet til overfladen og vil ofte kræve vandig eller kemisk behandling for at kunne fjernes. Smuds kan omfatte alt fra pletter til fastgroet støv – altså støv der har fået lov at sidde for længe på overfladerne.

Tilsmudsning skæmmer genstandene og kan være arbejdskrævende at fjerne, f.eks. kan almindeligt fedtet "bysmuds" være meget vanskeligt at fjerne fra tekstiler og andre porøse materialer.

Alle foranstaltninger der begrænser behovet for rengøring eller afrensning af museumsgenstandene er en fordel (jfr. Anbefalinger for emballering), da selv den mest forsigtige afrensning medfører mekanisk slid på genstandene.

Planlægning:

- Rengøringen bør følge en fast rutine, hvor de specifikke udstillings- og opbevaringsforhold tages i betragtning.
- I magasiner bør indretningen tilrettelægges på en måde, der letter rengøringen.

ANBEFALINGER 2021

- Når rengøringen planlægges, skal der tages hensyn til både brugerfrekvensen og til selve genstandene. Derfor er det nødvendigt, at rengøringen i udstillinger og på magasiner samt museumsgenstanden udføres af bevaringsfagligt personale eller personale instrueret i håndtering af museumsgenstande.
- I udstillingslokaler, hvor mange mennesker færdes, kræves generelt hyppigere rengøring end i magasiner.
- Rengøring i lokaler med fritstående genstande f.eks. interiørustillinger må forventes at være mere tidskrævende end i magasiner eller montrestillinger.
- Det kan anbefales at der laves en rengøringsplan (generelt eller for hver individuel udstilling), som indeholder oplysninger om hvad, der skal gøres og hvor ofte. Desuden kan den indeholde oplysninger om særlige forhold og rengøring af særlige genstande.
- Det er svært at sætte normer for hvor hyppigt, der bør rengøres - det afhænger helt af forholdene. I Bevaringshåndbogen (kapitlet "Rengøring" s. 537-569) gives et eksempel på en museumsrettet rengøringsplan.
- Generelt anbefales det, at museernes rengøringspersonale følger museumsrettede efteruddannelseskurser i rengøring på museer.
- Ved ansættelse af rengøringspersonale bør det overvejes, hvad der passer bedst for det enkelte museum. Om man ansætter eget personale eller udliciterer rengøringen til et firma bør overvejes nøje i forhold til museets sikringsmæssige forhold, økonomi og kompetencekrav. Museet bør stille krav om rengøringsniveau og metoder.
- Det anbefales ikke at overlade rengøringen til frivillige, da det er en stadig og vedligeholdende aktivitet, hvor der skal kunne stilles specifikke krav til kvalitet. Det anbefales evt. at føre logbog over de skader på bygninger og genstande, der registreres i forbindelse med rengøringen. På den måde kan man følge udviklingen af skader over tid. Logbogen kan blive en vigtig del af det samlede bevaringsarbejde, ligesom IPM – forebyggelse og bekæmpelse af skadedyr.
- Billedokumentation kan være en stor hjælp, da et billede ofte siger mere end en forklaring.
- I logbogen kan man også indføre ting, der bør tages hånd om fremadrettet. Fx genstande, der bør konserveres, skimmelforekomst, skader på bygninger og inventar.

Anvisninger:

Daglig rengøring:

- Tør rengøring, dvs. afstøvning og støvsugning, er passende ved rutinerengøring. Støvsugning eller svabring bør anvendes frem for fejning med fejekost, idet fejning "flytter" løst snavs rundt og hvirvler støv op.
Brug altid støvsugere med HEPA-filter® (High-efficiency particulate air), da de tilba-
geholder meget små partikler som skimmelsporer, vira etc.)
- Våd rengøring anvendes hovedsagelig ved hovedrengøring i forbindelse med ren-
holdning af gulve, vindues- og dørkarme og montreglas. Efter vask tørres grundigt
efter.
Brugen af vand (fugt), bør holdes til et minimum, da det hæver den relative luftfug-
tighed i rummet, hvilket kan påvirke indeklimaet negativt til skade for museumsgen-
standene.
- Rengøringsmidler må ikke kunne have en nedbrydende effekt på genstande ved
f.eks. at afgasse ammoniak. Rengøringsmidler, som anvendes, skal have en pH
mellem 6 og 8. De bør ikke indeholde tilsætningsstoffer som fx farve eller duft som
kan påvirke museumsoplevelsen. Det skal sikres, at doseringerne overholdes.
- Genstande må ikke komme i kontakt med rengøringsmidler. Fritstående genstande
skal beskyttes mod vaskevand ved f.eks. at placere dem på sokler eller podier – el-
ler at der vaskes forsigtigt omkring dem.

Museumsrengøring – rengøring af genstande:

- Rengøring af selve museumsgenstandene hører principielt hjemme under konser-
vering og bør derfor udføres af konserveringsfagligt personale eller af personale in-
strueret af konservatorer.
Hvis genstande i f.eks. en interiørudstilling skal rengøres af ikke-
konserveringsuddannet personale, bør rengøringsmetoden for hver enkelt genstand
fastsættes i samarbejde mellem dette personale og konservatoren på baggrund af
genstandens bevaringstilstand.
- Behovet for rengøring af museumsgenstande på magasin bør minimeres ved at af-
skærme genstandene (se Anbefalinger for emballering), så vidt det er muligt. Større
genstande på magasin, kan dækkes over med udvasket bomuld, mindre genstande
med syrefrit silkepapir - f.eks. i permanente udstillinger som kun er åbne en del af
året. Behovet for rengøring af genstande og reoler på magasiner er mindre, hvis der
er et centralt ventilationsanlæg (hvor støv opsamles i anlæggets filtre).
- Behovet for afstøvning af fritstående museumsgenstande i udstilling bør afstemmes
efter behovet. Således vil der være større behov i perioder med mange besøgende
eller på steder, hvor der er grusstier eller åbne interiører som fx frilandsmuseer.
Man bør overveje, hvad det rigtige niveau er i forhold til bevaringsindsatsen og ud-

stillingernes fremtoning (visse interiører skal måske formidles mere snavsede end man sædvanligvis ville finde forsvarligt på et museum).

- For at minimere behovet for museumsrensning kan afdækning af genstande anbefales også i sæsonlukkede udstillinger. Her bør museet have klare rutiner for hjemtagning af tekstiler, skadedyrsmonitorering og klargøring ved nedlukning og åbning af åbne interiører – herunder evt. nødvendig rengøring under nedlukningen (noget der særligt er gældende for fx frilandsmuseer).
- Rengøring af museumsgenstande bør altid udføres tørt. Anvendelsen af fugt kan gøre betragtelig skade på alle slags overflader.
- Brugen af rengøringsværktøj så som støvsuger med [Hepa-filtre®](#), koste, børster, pensler og klude skal tilpasses i forhold til, hvad der skal gøres rent. Slanger og skafter kan fx omvikles med stødabsorberende materiale, så risikoen for stødskader minimeres. Og ved støvsugning af skrøbelige tekstiler, møbel polster m.v. bør man bruge en beskyttende netramme at suge igennem. Pensler og bløde børster bør forbeholdes særligt skrøbelige overflader, hvor der ofte er risiko for slid (fx forgyldte rammer, bemalede og lakerede eller polerede overflader, bogsnit o.lign..)
- Pletter og fastgroet snavs bør ikke forsøges fjernet, uden først at have konsulteret en konservator.
- Afrensning af skimmel er et sundhedsskadeligt arbejde, der kræver viden om sikkerhedskrav og procedurer for afrensning. Det må derfor kun foretages af personale, der har den fornødne viden om dette arbejde.

Litteratur:

Alkærsig, Ole, Jan Garff og Morten Lundbæk, (red.), 1986. *Bevaringshåndbogen*. København: Statens Museumsnævn.

Brinch Madsen, H. & M. Brandt Pedersen, 1983. *Den daglige rengøring på museerne*. København, Konservatorskolen.

Brinch Madsen, H. & M. Brandt Pedersen, 1984. *Den daglige rengøring på museerne: Brugervejledning*. København, Konservatorskolen.

The National Trust Manual of Housekeeping: Care and Conservation of Collections in Historic Houses, 2006 (rev. 2011). The National Trust.

Riksantikvarieämbetets vejledning "Vårda Vål" om rengøring:

<https://www.raa.se/museer/samlingsforvaltning/bevara/housekeeping/> tilgået 16/2 2021

Vejledning fra "History Trust of South Australia":

<https://history.sa.gov.au/?s=cleaning>" tilgået 16/2 2021